

פורצי גבולות ומפלסי דרך

על ספריהם החדשים של אבנר הנמן ופארוק מואסי

שני יוצרים, שני עולמות מקוטבים, בארץ משותפת אחת. אבנר הנמן, תגלית השנה, נציג הדור הצעיר המאוד-מדינת-תל-אביבי בעידן הפוסט של הפוסט, סופר מתוחכם, שנון, אירוני, מבריק, בעל דימיון אנרכיסטי פרוע (על כינים בדרניות בערווה שמעתם?...), המתכתב עם סלינג'ר ועם סיפורת מתח אינטרנטית באופייה, אולם בתשתית כל אלה - נסתרות נימות הרות אסון של טרגדיה יוונית וכאבים רבים. ופארוק מואסי, המשורר הפלסטיני הבוגר והבשל, הכותב שירה מקומית מובהקת, שכל תו ותג בה רווי היפעמות רב-חושית מבעד לעיניים ילידיות מן הכאן, שהוא עכשווי ונצחי, הווי ועברי גם יחד - משורר אנין, מתרגם מופלא, חוקר חשוב, ששירתו זועקת גם את זעקת היחיד וגם את עניית הכלל.

שני יוצרים לכאורה "אחרים", המסמנים את הגבולות הפואטיים והמנטליים המנוגדים לכאורה של מרחב הקיום התרבותי בארץ, אבל הם לא רק מסמנים, הם גם פורצים גבולות אלה ומפלסים דרכים חדשות.

אבנר הנמן עול הימים הוא מן הקולות הפוסט מודרניים המבריקים, המפתיעים, עתירי הדימיון הכאוטי והאנרכיסטי לתיאבון, אך גם המעמיקים לבחון קרביים ולב, בהם התברכה הספרות העברית בעת האחרונה, ולכן הוא ראוי בהחלט לתואר "תגלית השנה", בנוסף לפרס אס"י, פרס איגוד הסופרים הישראליים, בו זכה השנה. וכך כתבו השופטים בנימוקיהם למתן הפרס: "סיפוריו מצטיינים בשנינות ואירוניה כובשת ומשרטטים דיוקנים פסיכולוגיים

אבנר הנמן וספרו הדברת מזיקים בע"מ, זוכה פרס אס"י

בחדירה נדירה. בטון מאופק נטוויים חוטי העלילות המתנהלות בקצב מהיר, מפתיע ומפעים. הנמן מתבונן מפרספקטיבה ייחודית בהוויה הישראלית ומבטו המפוקח והרענן מגלה בה פנים בלתי צפויות".

הדימוי השחוק של השמים הכחולים כדמעות, לו נדרשת הנערה המלאנכולית, שאינה חדלה מלהגיר דמעות, מפוענח על ידי הקורא המובלע בהתאם לצפנים הקלישאיים של סיפורת רומנטית-סנטימנטלית למשרתות, המשתלבים היטב עם הגשם, עם הכלב שהשניים מאמצים, עם התענוגות המפנקים שהם מזמנים לעצמם, כך שהנמען אינו שת ליבו לרמזים הרקים המכוונים אל הסוף המחריד, ובזאת הוא הופך לשותפו של המספר באשמה הסבילה לאותו סוף. אשמה זו ממשמעת לאחור - שוב אסטרטגיה אופיינית להנמן -- את כעסו של הדובר על עצמו בראשית הסיפורון לנוכח מבטה האומלל של חברתו על התבטאות בלתי טאקטית מצידו - "אני רואה את מבטה האומלל ומקלל את עצמי שאמרתי את זה. תאמינו לי שבדרך כלל אני אדם מאוד רגיש, אבל גם אנשים מאוד רגישים עושים טעויות". כמו בסיפורו הידוע של *A Perfect Day for Banana Fish - J.D.Salinger*, בו נבנה תהליך מקביל לזה של בילוי חופשה המסתיים בהתאבדות - מצטייר הסוף המפתיע כתולדה מסקנית ואנומלית מתבקשת ומשכנעת מן המהלכים "הנורמליים" לכאורה של הרצף הנרטיבי המוביל אליו, וכשהקורא מגיע לסוף הוא תמה על עצמו, כמו הדובר יש להניח, שלא ניחש אותו מראש.

בסיפור הנושא של הספר "הדברת מזיקים בע"מ", העוסק בעיתונאי השוכר רוצח שכיר לחסל את אשתו בשל רצונו להתמסר למאהבת שלו, כל חולית התקדמות עלילתית רק מעמיקה בידיו האמונות של אבנר הנמן, אמן הפרדוקסים האמינים עד אימה, את הקשר המיני והרגשי של הגיבור עם אשתו והופכת את הרצח המתוכנן לאבסורדי, ובה בעת לאקט גורלי, בלתי הפיך, מעין מוירה או נמזיס, נקמה ועונש גרוטסקיים שהגיבור בעיוורנו הספק טראגי, ספק קריקטורי-קומיקסי, המיט על עצמו. ההנמכה האירונית תרתי משמע של הדטרמיניזם הארכאי, המקדם את העלילה בשרשרת תפניות מפתיעות, מגיעה למיצוי אולטימטיבי של המיזעור והגיחוך במוטיב הכינים הברדניות, שאינן חדלות מלגלגל בדיוחיות, הרוחשות בערוותו של הגיבור לאחר שבילה עם זונה. במזיקים אלה מתגלם תמהיל בלתי אפשרי, להלכה, של הומור אנרכיסטי פרוץ, של יכולת להפיק נבואות עתיד קודרות ועל-אנושיות נוסח טרזיאס או קלחאס בטרגדיה היוונית, ושל סיגוף עצמי כשהגיבור מעניש את עצמו על זדוניותו חסרת הפשר. וכך במהפך הסופי בשרשרת המהפכים אכן מוענש הגיבור בנשקו שלו: המזיקים הרוחשים באיבר, שלשם סיפוקו הגיבור הופך לרוצח בידי שליח שעיסוקו הרצחני האמיתי מוסווה על ידי חברה ל"הדברת מזיקים בע"מ", הופכים אותו להזר "הזר" של קאמי, גיבור מנוכר ושטוח במתכוון של סרטי פעולה ואימה אליהם מרפרר הנמן לאורך היצירה על פי ההיגיון הסימולקרי של *B Movie* המגחך את עצמו בהיותו מדמה המדמה מדמה, ולא מושא התייחסות חוץ סיפורי. הכינים הרוחשות על הגוף, והגודשות את הנפש, הופכות את הגיבור עצמו לקורבן, למי שנופל כבור השחת שכרה לעצמו, היפוך הנמני מובהק, ואכן הסיפור באורח טיפוסים מסתיים בכך שהאישה הנבגדת בוגדת בבוגד, ואילו את הרוצח השכיר, שהגיבור מתחרט על הפנייה אליו, שוב אין לעצור.

העיקרון של סילוגיזם מוטעה ומטעה ושל כדור שלג גרוטסקי-סרקסטי, שביסוד רבים מסיפוריו של הנמן, זוכה למימוש מובהק בסיפור הקצרצר "אלבום בולים": הסיפור מתחיל בפסקה זו: "לכבוד פסח המתקרב ניקתה מארה, אם חד-הורית המתפרנסת בדוחק מעבודות מזדמנות, את הבית שלה ביסודיות. כשהיא סידרה את הבוידם היא גילתה אלבום בולים קטן מעור עם ציור של יונה נושאת מכתב קטן. מארה חשבה שאולי זה שייך לדייר הקודם בבית, פרופסור לפילוסופיה שפרש לגמלאות. היא החליטה שלא תטלפן אליו ותספר לו על המציאה. מארה היא לא בנאדם רע, ובנסיבות אחרות היא הייתה מחזירה את האוסף, אבל הבן שלה, אואן, היה זקוק בדחיפות לניתוח יקר בארצות הברית והיא חשבה שכך היא תוכל לממן את הניתוח. היא הלכה למעריך בולים בחנות קטנה בשדרה צדדית. אחרי בדיקה מדוקדקת קבע המעריך שהאלבום הזה לא שווה כלום" (עמ' 69)

הסיפור מוסיף להתגלגל, ללא תוצאות מעשיות: "בסוף", כותב הנמן, "נפל למארה האסימון והיא הבינה שאם היא רוצה להשיג כסף מהר לניתוח, היא חייבת לעבוד במקצוע העתיק ביותר בעולם. מארה עבדה ברחובות אמסטרדם, חוסכת פרוטה לפרוטה. הניתוח לא הצליח והבן של מארה מת. מארה נשארה סתם זונה." (עמ' 70).

פארוק מואסי: היפעמות רב-חושית

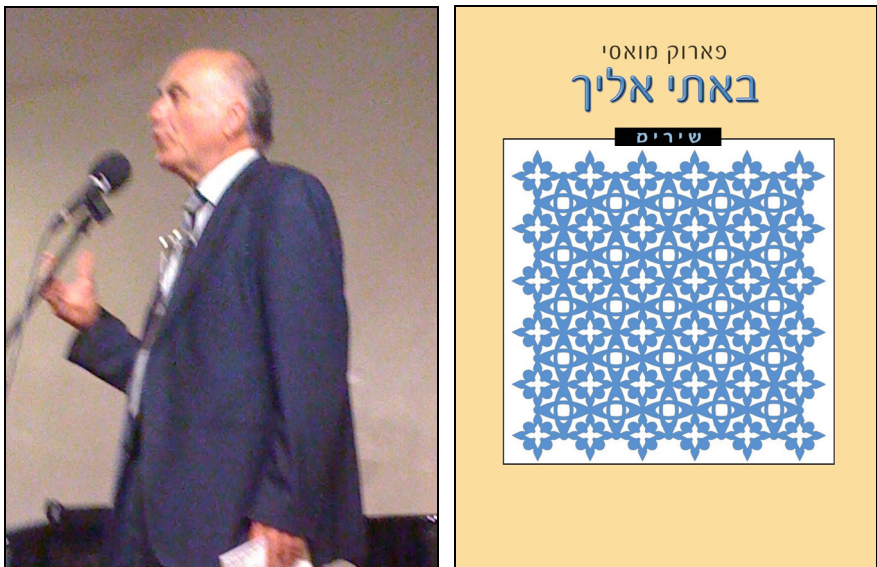
שירתו של הסופר, המתרגם, החוקר והמשורר, וסגן יו"ר איגוד כללי של סופרים בישראל, פארוק מואסי, שזה לו ספרו ה-54 (אבל מי סופר? ומי כאן לא סופר?). היא שירה מקומית מובהקת, שכל תו ותג בה רווי היפעמות רב-חושית מבעד לעיניים פלסטיניות ילידיות מן הכאן, שהוא עכשווי ונצחי, הווי ועברי גם יחד. בשירה זו אין שמץ מן הניכור אותו הזכרתי קודם, זו שירה "מחוברת" ליש, המשדכת להפליא את המשקל והעושר הפיגורטיבי של השירה הערבית עם יופיה האנין של העברית, אך הטעונה בד בבד גם במטענים של כאב וזעם גם יחד של מי שכופים עליו גלות בביתו.

אשכול שירי "אל-המברה" שתורגמו להפליא בידי פארוק מואסי עצמו, כנרמז בשמו כן הוא: ערבסקה משורגת של שירי הגות, שירים, בתים ודימויים ארס-פואטיים מוכלבים עם חיוויים פוליטיים מוצנעים יותר או פחות. בערבסקה הפיוטית של מואסי נמהלים זכרי ילדות, כמיהה לאם, שירי אהבה, שירה פוליטית מפורשת, שירי ידירות וערגה לחברים במסורת הערבית-עברית של ימי הביניים, שירים הערבים לחך ומגרים את האף כמו השיר "עוגת היום" - תמוזיג משכר, המעורה כל כולו בשיח החברתי-פוליטי המציאותי, אך ניחן גם בעוצמה ובאימז'יטיקה שירית רבה, כמו השיר שנתן לקובץ את שמו, ובה בעת מתייחד בזהותו הפלסטינית והפאן-ערבית, המבכה את אובדן הגדולה הערבית.

בחציו השני של הספר - שירים פרוגרמטיים, אידיאולוגיים ופוליטיים, המזכירים את שירי ייסנין או מייקובסקי, רצופי חיוויים אגיטיביים נוסח "נַמְשִׁיךְ צְעִידְתְּנוּ עֲטוּרֵת הַקְּרֶבֶן. / נְגַמְל לְאֵהוּבִים בְּרִית ... / ... הַדְּרֶקוֹן לֹא יִגְבֵר עַל עִם שְׁנַצְטָרְב / שְׁהַתְּנִסָּה בְּסִבְל וּבְקִשּׁוֹת לֵב / מְאַרְבַּע כְּנָפוֹת תִּבְל .. / ... פְּנִיכֶם אַחֵי דְגָלִים / מְחַבְּקִים". אך גם שירים אלה ארוגים שתי וערב בדימויי טבע משכרים: "פְּסוּקֵינוּ נִתְפֹּרְרוּ עַד חֶרְפָּה / לֹא... לֹא חֶרְפָּה / הַגָּה נִתְחַבְּרוּ כְּמַחְרֹזֵת-אַבְנֵי-חֵן / וְלַמְחֹרֶזֶת בְּהֶק אֹר מְסַנְנֹר / נְגַה בְּלִילָה אֶרֶךְ, חֶשׁוֹךְ מְשֻׁחָר - /

כוכב, על-פי סימניו נלך / ושתי אצבעות האור / עוקבות אחר קורות המאבק והספנה /
 מנפות את הרוח עד תוף רוח צפיריים קלה / מדיפות חיוך מבשם / על שפתות ילדינו
 וזקנינו / נערינו ישאפו ריחו בכפל אהבה / במסע רחוק אל היעד / מולדת! הספר משייט
 מעדנות בין הגדה הפוליטית, מרחב הזיכרון הפלסטיני, בו מעוגן ההספר הלורקאי באופיו

לעיסאם סרטאווי הקורא בספר השיבה, וחוזר ומפרק את שמו כדי להפיק ממנו את גביש
 הד.נ.א. הלאומי, סרטאווי מכפר סרטה: מהפכן חוסה בשחר / ובעלטה חוסה / נושם את
 לחם "הטבון" / והגבינה הנבולסית / כמה ערבה לחך, אחר הפרידה! / אביר חוסה
 בפרהסיה / לשוב ולומר: / "מתי", "יוסי" ... סמלים / לנהה ה"אפשר" / ושבילי המדבר
 קריאות עורבים] . (עמ' 64) - לבין הגדה האישית, דוגמת "העצבונים שלא הובנו", שיר
 מחווה לייטס, פואמה, אחת היצירות הנפלאות בספר, ואעתיק כאן רק את שני בתיה
 האחרונים: ילד קטן-גדול / קצף המעגן בים גדול / עינה הצמאה גרות כבוים. // בעוד
 יומים תהלך כעור / או כספינה שאת מעגנה פצע ציר / המתן נא לי במוצא / אלהינו
 זקוק לאל שיקראנו.

פארוק מואסי וספרו באתי אליך

אלוהינו זקוק לאל שיקראנו - כמו הסיפור החסידי על הבעל שם טוב, שמצא את אלוהים
 יושב בפינת בית הכנסת בערב יום כיפור ובוכה, וכששאל אותו הרבי לסיבה, ענה: "אני כל
 כך עייף, רבי, כל כך עייף". הענות הפלסטינית והסבל היהודי נפגשים במרחב המטאפיזי.

ברכות ליוצרים ולבית היוצר. כן ירבו וכן יפרצו.